

เทศบาลตำบลหาดคำ
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

จัดทำโดย

กองการศึกษา เทศบาลตำบลหาดคำ
อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สาขาที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม

กิจกรรมเลี้ยงกบชั้นเทพ

นายคำปุ่น อาสนานิ ผู้ใหญ่บ้านหาดคำ หมู่ ๒ ต.หาดคำ อ.เมืองหนองคาย การเลี้ยงกบในบ่อปูน โดยใช้พื้นที่ข้างบ้านเป็นสถานที่เลี้ยง จำนวน ๑๐ บ่อ ขณะนี้พบว่ากบที่เลี้ยงไว้กำลังเจริญเติบโต จากสภาพแวดล้อมพบว่าบริเวณที่เลี้ยงกบนั้นไม่มีกลิ่นเหม็น กลิ่นสาบคาวของการเลี้ยงสัตว์แต่อย่างใด สามารถเลี้ยงกบขายหารายได้เสริม ผู้วิกฤติโควิด มีร้านอาหารรับซื้อถึงบ้าน แฝงใจดีไม่หวังวิทยานิติ เผยแพร่ความรู้ให้ผู้สนใจหาอาชีพอีกด้วย

สาขาที่ ๒ ด้านหัตถกรรม

๑. กลุ่มจักสานบ้านหาดคำ

เริ่มจากภายในหมู่บ้านมีขยะและสิ่งของเหลือใช้เป็นจำนวนมาก จึงมีการปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรถึงจะลดขยะได้ จึงได้มีการคัดแยกขยะและสิ่งของเหลือใช้แล้วนำมาแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งในสมัยก่อนมีเส้นพลาสติกเหลือใช้เป็นจำนวนมาก จึงได้ลองนำมาพัฒนาและสานดู จึงได้เป็นกระเป๋าสานในที่สุด แต่ในปัจจุบันเส้นพลาสติกที่นำมาสานได้มีการสั่งซื้อมาเป็นแบบของใหม่ ไม่ผ่านการใช้งาน และได้นำมาสานเป็นกระเป๋าขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

กระบวนการผลิต

นำเส้นพลาสติกมาสานเป็นลวดลายดอกไม้ โดยวางแบบลายที่ต้องการ และก็วางแบบทรงกระเป๋าที่ต้องการ แล้วจึงค่อยๆ สานให้ได้ตามแบบที่ต้องการ แล้วนำสายสะพายมาประกอบติดด้านข้างพร้อมสำหรับการนำออกมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน

สาขาที่ ๓ ด้านอุตสาหกรรม

๑. ทอเสื่อกก

ประวัติส่วนตัว

- ชื่อ นางพัชรี สุริยะเพ็ญ อายุ ๕๒ ปี
- คู่สมรส นายสมควร สุริยะเพ็ญ มีบุตรด้วยกัน ๒ คน
- ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๐๙ หมู่ที่ ๔ บ้านบอน ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- ประวัติการศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนหาดคำบอนวัฒนา
- ประกอบอาชีพ แม่บ้าน

รายละเอียด

การทอเสื่อกก เป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ที่นำเอาต้นกกมาแปรสภาพให้เป็นเส้น ย้อมสี แล้วสานทอให้เป็นแผ่นผืน เพื่อนำมาใช้ปูลาดรองนั่งหรือนอน หรือทำธุรกรรมต่างๆ ตลอดจนทำพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อเสื่อกก เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะต้นกกเป็นพืชธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วทุกภูมิภาค และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำต้นกกมาแปรสภาพก็มีลักษณะคล้ายกัน หรือได้อิทธิพลทางความคิดจากกันและกัน ทำให้เสื่อกกถูกจัดได้ว่าเป็นปัจจัยจำเป็นอย่างหนึ่ง ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในอดีต การศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อกกของชุมชนนี้ ก็เพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น และปัญหาที่เสี่ยงต่อการสูญสิ้นของภูมิปัญญานี้ ว่ามีมากหรือน้อย และด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบใด เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์หรือแก้ไข สำหรับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการทอเสื่อ

วัสดุอุปกรณ์ในการทำ

๑. กรรไกร
๒. กกหรือไหล
๓. เชือกไนลอนหรือเชือกเอ็น
๔. ฟืมทอเสื่อ ๑ เมตร๕. โหมทอเสื่อ กว้าง ๑ เมตร ยาว ๒ เมตร
๖. ไม้สอดกก
๗. สีย้อมกก

วิธีการย้อมสีกก

๑. ต้มน้ำให้ร้อนและผสมสีลงไป
๒. นำต้นกกที่เตรียมเอามาต้มน้ำให้สีเข้ากับเนื้อกก
๓. เอาขึ้นมาตากให้แห้ง
๔. ตากให้แห้งแล้ว (สามารถเอามาทอได้)

ขั้นตอนการทำ

๑. นำกกหรือไหลมากรีดออกเป็นเส้นไปตากแดดประมาณ ๑ อาทิตย์
๒. เมื่อแห้งแล้วนำมาย้อมสีตามต้องการ โดยสีที่ย้อมเป็นสีเคมีอย่างดี ส่วนมากจะย้อม สีน้ำตาลและสีขาวย สีแดง สีน้ำเงิน
๓. นำเชือกไนลอนหรือเชือกเอ็นซึ่งที่โสมทอเส้นให้เป็นเส้นตามโสมและพื้
๔. นำกกหรือไหลสอดเข้ากับไม้สอดเพื่อที่จะสอดเข้ากับโสมทอเส้น
๕. เมื่อสอดกกหรือไหลเข้าไปแล้วพลิกพื้เข้าหาตัวเองให้กกหรือไหลแน่นติดกัน เป็นลายต่าง ๆ
๖. ลายที่ทอเป็นประจำและเป็นที่นิยมคือ ลายมัดหมี่ ลายธรรมดา ลายกระจับ
๗. จากนั้นก็นำเสื่อกกที่ทอแล้วมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น หมอน อาสนะ หนอนทอพฟี (หมอนข้าง) เสื่อพับ ที่รองแก้ว หมอนสามเหลี่ยม ฯลฯ

วิธีการทอเสื่อ

เลือกขนาดของพื้ให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ นำพื้ไปตั้งในโองที่จะทอแล้วตั้งให้ได้ระดับ ระยะห่างจากเหล็กดินเสื่อประมาณ ๒ ฟุต นำเชือกไนลอนมาซึ่งจามริมพื้ซี่แรก จะเริ่มจากด้านซ้าย หรือขวาก่อนก็ได้แล้วแต่นัด การซึ่งเชือกใช้คน ๒ คน คนหนึ่งนั่งอยู่ที่หัวเสื่อคอยมัดเชือกที่ซึ่งให้ตั้ง และแน่น อีกคนนั่งอยู่ที่ตีนเสื่อคอยสอดเชือกเข้ากับเหล็กดินเสื่อ ใช้เชือกสอดเข้าไปในรูพื้ที่เจาะไว้ เป็นสองแถว แล้วดึงปลายเชือกไปเกาะติดกับตะปูที่เรือดอกงอไว้ ติดกับไม้อีกท่อนหนึ่ง แล้วยึดกันให้แน่น เชือกดึงให้ยาวตามความยาวของเสื่อ พรมนำใส่กกที่จะทอ ในการทอเสื่อจะใช้คน ๒ คน คนแรกเป็นคนทอ อีกคนหนึ่งเป็นคนคอยสอดเส้นกก กกที่นำมาทอจะใส่ถุงพลาสติกเพื่อให้กกนิ่มและทอได้แน่น การทอคนทอจะต้องคว่ำพื้เพื่อให้มีช่องว่างสำหรับสอดกก คนสอดจะสอดเส้นกกโดยแนบส่วนหัวของเส้นกกกับไม้สอด สอดไปตามช่องระหว่างเชือกที่แยกออกจากกันขณะที่คว่ำพื้ พอสอดไปสุดริมเชือกอีกข้างดึงไม้สอดกลับคืนคงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบพื้เข้าหาตัวแล้วคนทอก็หงายพื้ คนสอดก็ใช้ส่วนปลายของเส้นกกแนบกับไม้สอด สอดกกเข้าไปอีก คนทอก็กระทบพื้เข้าหาตัว แล้วไพริมเสื่อทางด้านซ้ายมือ การไพริมเสื่อ คือ การใช้ปลายกกม้วนงอลงแล้วสอดทับเชือกขัดไว้ให้แน่น ต่อไปคว่ำพื้ ไพริมเสื่อทางด้านขวามือ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ขนาดตามที่ต้องการ ในขณะที่ทอหากต้องการให้การทอง่ายขึ้นให้ใช้เทียนไขถูกับเส้นเอ็นที่ซึ่งไว้ให้หัวเพื่อที่จะให้เอ็นลื่นไม่ฝืด ตัดริมเสื่อทั้งสองด้านให้เรียบร้อย เสื่อจะมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ใช้มีดตัดเชือกเอ็นทางดิน

๒. การสานส้มไก่

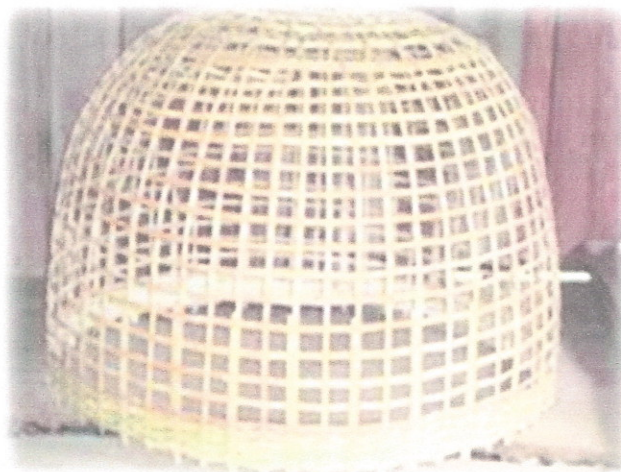
➤ ประวัติส่วนตัว

- ชื่อ - สกุล นายหาญ จันตะนี
- คู่สมรส นางหนูถีน จันตะนี อายุ ๗๐ ปี
- ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ ๙ ตำบลหาดคำ อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- ประวัติการศึกษา จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนอักษรอดุลวิทยา
- ประกอบอาชีพ ทำนา

➤ รายละเอียด

ประวัติความเป็นมา

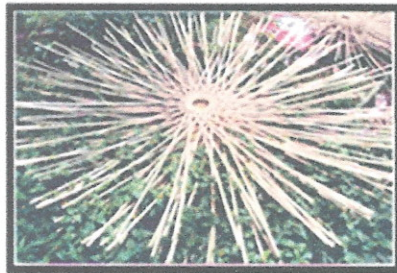
ในหมู่บ้านมีชาวบ้านจำนวนมากที่ชื่นชอบและนิยมกีฬาชนไก่ จึงมีการเลี้ยงไก่ชนเป็นจำนวนมาก และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเลี้ยงดูไก่ชนอย่างใกล้ชิดคือส้มไก่ ซึ่งส้มไก่นี้สานได้ง่าย มีราคาถูกและใช้ประโยชน์ได้ดี การสานส้มไก่นี้ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานมากสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จึงได้มีการสานส้มสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันก็ได้สานส้มเป็นอาชีพ เพราะด้วยวัยที่มากขึ้นทุกวัน ไม่สามารถออกไปทำงานได้ จึงยึดอาชีพสานส้มไก่ขายเป็นหลัก และภายในหมู่บ้านก็หาคนที่จะมาสานส้มไก่นี้ยากมากส่วนมากก็จะเป็นคนแก่ที่อยู่แต่บ้าน และส่วนใหญ่ก็เสียชีวิตกันหลายคนแล้ว และในการสานส้มไก่ขายก็เป็นการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่มากมายในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์

➤ ความสัมพันธ์กับชุมชน

การจักสานเป็นการใช้เวลาว่างหลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนา ทำไร่ จึงสานส้มไก่ขึ้นมาขายให้กับคนในชุมชน และยังมี การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นตอนการผลิต

๑. การจักตอกไม้

๑.๑ ใช้เลื่อยคั่นธนูเลื่อยตัดข้อปล้องแรกของไม้ทิ้งเพื่อให้ผ่าลำไม้ได้สะดวก

๑.๒ ผ่าลำไม้ออกมาเป็นเส้น ๆ

๑.๓ จักตอกเส้นไม้เป็นตอกยืน ตอกยาว และตอกไม้ตีน (ส่วนข้อไม้ที่มีตาไม้) ความกว้างของตอกแต่ละแบบ โดยประมาณ คือ ตอกยืน ๑.๓

เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

คัดไม้ที่ไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไปอายุประมาณ ๒ ปี เพราะจะมีความทน

เส้นเพื่อให้เส้นออกจากโอง มัดเอ็นที่ปลายเส้น เพื่อเป็นการป้องกันเส้นรูด นำเส้นที่ทอเสร็จแล้วผึ่งแดดไว้จนแห้งสนิท จึงพับเก็บไว้จำหน่ายหรือแปรรูปต่อไป

การทอเส้นที่สวยงามนั้นต้องใช้ความประณีต และความอดทนสูงเพราะการทอเส้นต้องใช้ระยะเวลาในการทอมาก จึงจะได้เส้นที่สวยงามมาก และอีกอย่างหนึ่งก็คือการใช้สีในการใส่ลวดลายให้เกิดสีสัน สวยงามตามใจผู้ทำ

สาขาที่ ๔ ด้านการแพทย์ไทย

โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ ยาม่องสมุนไพรมะและลูกประคบสมุนไพรมะ

สาขาที่ ๕ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ การบำบัดน้ำเสียแบบบึงประดิษฐ์ (ปลูกพืชในตะกร้า)

โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การบำบัดน้ำเสียจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในการช่วยกันลดและบำบัดน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิด รวมทั้งปรับปรุง ฟื้นฟู คุณภาพน้ำให้ดีขึ้น เพื่อที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ และตามศักยภาพของแหล่งน้ำนั้นๆ

สาขาที่ ๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม

กิจกรรมการร้องสรภัญญะ

ในอดีตการขับร้องสรภัญญะมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนชาวอีสานเป็นอย่างมากจึงมีการส่งเสริมและสนับสนุนการขับร้องและสวดสรภัญญะด้วยการจัดประกวดการขับร้อง เป็นกิจกรรมแทรกในงานต่าง ๆ อันส่งผลให้มีผู้คิดและแต่งบทสรภัญญะกันมากขึ้น ซึ่งผู้ที่แต่งส่วนใหญ่ ได้แก่ พระสงฆ์ หรือฆราวาสที่เคยบวชเรียน หรือมีประสบการณ์ในการขับสรภัญญะและรักในศิลปะการประพันธ์ ชาวตำบลหาดคำเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะสืบสอดวัฒนธรรมอันดีงามนี้ให้คงอยู่คู่ชุมชน จึงจัดให้มีกิจกรรมการร้องสรภัญญะในโอกาสต่างๆ เรื่อยมา

สาขาที่ ๖ ด้านศิลปกรรม

กิจกรรมร่ำร้อนทอง โดยกลุ่มท่องเที่ยวหาดคำ

บ้านหาดคำ ซึ่งนี้เกิดจากเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๐ นายด้วง พลภักดี (เป็นคนหนองหาร จังหวัดสกลนคร) เป็นนายฮ้อย (พ่อค้า) เดินทางมาค้าขายในหนองคาย ใช้วิถีชีวิตหากินตามลำน้ำโขง พบเศษทองที่ติดอยู่กับก้อนกรวดก้อนหิน ชาวบ้านต่างพากันร่อนทองขาย คนแถวนี้จึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่า หาดคำ ดังนั้น เพื่อเป็นการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชนหาดคำให้มีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย ได้รายละเอียดชัดเจน กลุ่มท่องเที่ยวหาดคำจึงได้จัดกิจกรรมร่ำร้อนทองขึ้น

สาขาที่ ๖ ด้านอื่นๆ

๑. กิจกรรมแปรรูปปลา

สืบเนื่องจากกลุ่มเลี้ยงปลากระชังหาดคำ มีผลผลิตล้นตลาด พ่อค้าคนกลางมารับซื้อปลาไม่ตรงกับเวลานัดหมาย และบางครั้งเกิดสภาวะน้ำขึ้นน้ำลงทำให้ปลาตาย ผลผลิตเสียหาย จึงเกิดกลุ่มแปรรูปปลาขึ้น เพื่อแปรรูปปลาเป็นอาหารชนิดต่างๆ ออกขายเป็นการเพิ่มรายได้ กระจายสินค้าออกไปตามชุมชนต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง หรือผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์แปรรูปจากปลา ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ที่มีความสนใจฝึกวิชาชีพ นักเรียนนักศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง ได้มาฝึกประสบการณ์จริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. กิจกรรมข้าวแต๋นคำเดียว

โดยกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์แม่บ้านหาดคำ

ข้าวแต๋นคำเดียว

10.-

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์แม่บ้านหาดคำ
84 ม.2 ต.หาดคำ อ.เมือง จ.หนองคาย

063-9645395

SPP OTOP

สาขาที่ ๖ ด้านอื่นๆ
กิจกรรมห่อส้มปลา

